

Baśnie nocy

23 listopada (sobota) — 19.30

Filharmonia Narodowa
 Sala koncertowa
 ul. Jasna 5

Wszystkie trzy utwory prezentowane na koncercie powstały na początku XX w., w epoce modernizmu, którą cechowało poszukiwanie nowych środków wyrazu, a także podejmowanie wątków fantastycznych i egzotycznych. *Pieśni księżniczki z baśni* Karol Szymanowski skomponował w roku 1915. Cykl, przeznaczony na głos i fortepian, obejmuje sześć muzycznych liryków napisanych do wierszy siostry kompozytora, Zofii, które przywołują aurę *Księgi tysiąca i jednej nocy*. Wersja na głos i orkiestrę, zawierająca trzy wybrane pieśni, powstała w roku 1933. Zainspirowana poematem perskiego poety Dżalaluddina Rumiego *III Symfonia „Pieśń o nocy”* (1914–1916) to największe dzieło Szymanowskiego ze środkowego okresu jego twórczości. Wyróżnia się ekstatycznym charakterem, a w jej stylu widoczne są wpływy impresjonizmu i ekspresjonizmu. *Taniec Salome* Richarda Straussa to z kolei najpopularniejszy fragment skomponowanego do libretta Oscara Wilde’a dramatu muzycznego *Salome* (1905), stanowiącego zapowiedź opery ekspresjonistycznej.

Program koncertu

Richard Strauss (1864–1949)

Taniec Salome z dramatu
 muzycznego *Salome* op. 54
 na orkiestrę
 (1905)

Karol Szymanowski (1882–1937)

Pieśni księżniczki z baśni op. 31
 na sopran i orkiestrę
 (1915/1933)

III Symfonia „Pieśń o nocy” op. 27
 na głos solowy, chór i orkiestrę
 (1914–1916)

Wykonawcy:

Iwona Sobotka

sopran

Orkiestra Filharmonii Narodowej

Chór Filharmonii Narodowej

Bartosz Michałowski

dyrektor chóru

Michał Klauza

dyrygent

Baśnie nocy

Do najbardziej charakterystycznych cech muzyki epoki modernizmu, tj. przełomu XIX i XX stulecia, należy zaliczyć poszukiwanie nowego języka muzycznego, wielotorowość i różnorodność nurtów estetycznych oraz przeciwstawienie się konwencji romantycznej, uważanej wtedy za przebrzmiałą. Kulminacja zrodzonej w dobie romantyzmu idei korespondencji sztuk, jaka nastąpiła w modernizmie, przyczyniła się do szczególnego bogactwa i wielorakości dokonań artystycznych. Modernizm w muzyce jawi się zatem jako niezwykle pojemny tygiel, w którym mieszają się liczne, często przeciwstawne techniki kompozytorskie i postawy estetyczne. Tym, co je łączy, jest wspólny cel – stworzenie sztuki nowej, otwartej na eksperymenty i odkrywanie nieznanych dotąd kręgów inspiracji. W owym poszerzaniu skali środków ekspresji znalazło się miejsce na sięganie do świata fantastyki, egzotyki czy wręcz mistyki, co zaowocowało wieloma dziełami na wskroś oryginalnymi i emanującymi wielką siłą wyrazu. Efektowność tego rodzaju dostrzeżemy we wszystkich trzech utworach prezentowanych na koncercie, nacechowanych aurą „nokturnowej” i fantastycznej tajemniczości, a niekiedy wręcz ekstatycznym charakterem.

Pieśni księżniczki z baśni op. 31 Karol Szymanowski skomponował w roku 1915. Cykl, przeznaczony na głos i fortepian, obejmuje sześć liryków napisanych do wierszy siostry kompozytora, Zofii, której dzieło zostało też zadedykowane. W tych krótkich, aforystycznych tekstach odnajdujemy liczne orientalne rekwizyty rodem z *Księgi tysiąca i jednej nocy*, jak np. róże, księżyc, słowiki czy też księżniczki tańczące w złotych pantofelkach. Styl miniatur Szymanowskiego w pełni wydobywa i podkreśla baśniową oraz egzotyczną aurę wierszy. W partii solowej występują charakterystyczne, bogato ornamentowane

wokalizy, a akompaniament cechuje skomplikowana harmonia, obfitująca w układy wielodźwięków i brzmienia ostinatowe. Po latach, w roku 1933, Szymanowski powrócił do partytury *Pieśni księżniczki z baśni* i opracował na głos i orkiestrę trzy utwory z tego cyklu: *Samotny księżyc*, *Słowik* oraz *Taniec*. Prawykonanie nowej wersji dzieła

miało miejsce podczas dorocznego Polskiego Koncertu Europejskiego zorganizowanego przez Polskie Radio w sali Filharmonii Warszawskiej 7 kwietnia 1933 roku. Solistką była Ewa Bandrowska-Turska, a orkiestrą Filharmonii Warszawskiej dyrygował Grzegorz Fitelberg. Koncert ten, zwieńczony sukcesem, zamienił się w prawdziwą manifestację ku czci kompozytora. Publiczność owacyjnie przyjęła *IV Symfonię* Szymanowskiego z udziałem samego twórcy przy fortepianie, a następnie – jak napisał anonimowy recenzent – „manifestacja powtórzyła się po świetnym odśpiewaniu przez Bandrowską pieśni Szymanowskiego”¹.

III Symfonia „Pieśń o nocy” op. 27 uważana jest za najwybitniejsze dzieło Szymanowskiego ze środkowego okresu jego twórczości, znaczonego wpływami impresjonizmu i ekspresjonizmu. Znana polska badaczka spuścizny kompozytora, Zofia Helman, określiła metaforycznie tę symfonię-kantatę jako „muzyczny wyraz panteistycznej wizji świata”². Jako warstwę słowną utworu, pisanego w latach 1912–1914, Szymanowski wykorzystał fragmenty poematu XIII-wiecznego poety perskiego Dżalaluddina Rumiego w polskim przekładzie Tadeusza Micińskiego. Przesłanie dzieła, ewokującego egzotyczny świat muzułmańskiego sufizmu, można określić jako dokonujące się pod osłoną rozgwieżdżonej nocy metafizyczne doznanie jedności z wszechbytem oraz zrozumienie tajemnicy Boga. *III Symfonia* ma zblizną do poematu symfonicznego formę jednoczęściową, w której można wyróżnić trzy główne fazy – skontrastowane wewnętrznie pod względem tempa i ekspresji, obfitujące w liczne kulminacje i imponujące bogactwem efektów brzmieniowych. Pierwszy fragment, przeznaczony na pełną obsadę wokально-instrumentalną i utrzymany w przeważającej większości w wolnym tempie, zapowiada inicjację, jaka ma nastąpić „nocy tej”. Dominują w nim dwa kontrastujące i rozbudowane tematy; pierwszy wprowadzają pierwsze skrzypce, drugi zaś flety i oboje. Ustęp środkowy, nawiązujący do formy rondo, to jak gdyby taneczne *intermezzo*, ewokujące atmosferę orientalnych rytuałów. Ciągłe wirowanie ma odzwiercadlać ruch gwiazd i planet oraz rytm pór dnia i roku. W fazie tej następuje zmiana w obsadzie – znika partia solowa, na pierwszym planie słychać iskrzącą się barwami orkiestrę, a potraktowany instrumentalnie chór śpiewa wokalizy bez tekstu.

Karol Szymanowski

autor nieznany / NAC

¹ Cyt. za: Zofia Helman, *Między romantyzmem a nową muzyką*, Warszawa 2013, s. 359.

² Tamże, s. 292.

Dopiero w ostatnim fragmencie, utrzymanym ponownie w wolnym tempie, dokonuje się przewidywana od początku iluminacja, czyli mistyczne doznanie obecności Boga i ekstazy zjednoczenie człowieka z duchem wszechświata. Forma tego końcowego ustępu to quasi-repryza – powraca w niej bowiem pierwszy temat początkowej fazy utworu. Całość zamyka rozbrzmiewający triumfalnie akord C-dur, muzyczny symbol Absolutu.

Taniec Salome Richarda Straussa, zwany *Tańcem siedmiu zasłon*, to najpopularniejszy fragment skomponowanego w 1905 roku dramatu muzycznego *Salome*, uważanego za zapowiedź opery ekspresjonistycznej. Autorem libretta – nawiązującego do ewangelicznej historii, w której piękna i zmysłowa księżniczka Judei

domaga się głowy Jana Chrzciciela za namową żądnej zemsty matki – był Oscar Wilde. Odtąńczony w mroku nocy ekstazy taniec tytułowej bohaterki stanowi punkt kulminacyjny dzieła, które cechuje ogromna siła muzyczno-dramatycznego przekazu. O dramaturgii decydują tu – obok wartkości fabuły – pełna nieustannych napięć harmonika, konsekwentnie stosowana technika motywów przewodnich oraz bogata i rozbudowana instrumentacja, wymagająca wielkiej, prawie stuosobowej orkiestry. Sam Strauss o muzyce *Salome* miał powiedzieć: „Jest to symfonia w postaci dramatu, tak samo psychologiczna, jak każda muzyka”³.

Richard Strauss

☐ autor nieznany, Polona / Biblioteka Narodowa

Tomasz Baranowski

³ Cyt. za: Ernst Krause, *Richard Strauss. Człowiek i dzieło*, tłum. Karol Bula, Kraków 1983, s. 298.

Iwona Sobotka – sopran

☐ Lukasz Rajchert

Iwona Sobotka zyskała uznanie na arenie międzynarodowej jako zdobywczyni Grand Prix Międzynarodowego Konkursu Muzycznego im. Królowej Elżbiety Belgijskiej. Została również uhonorowana

I nagrodą na Warszawskim Konkursie Wykonawstwa Polskiej Pieśni Artystycznej oraz I nagrodą na East & West Artists International Auditions w Nowym Jorku, co zaowocowało jej debiutanckim występem w Carnegie Hall. Najważniejsze wydarzenia poprzednich sezonów z udziałem artystki obejmowały liczne koncerty muzyki symfonicznej z sir Simonem Rattlem, w tym oratorium *Chrystus na Górze*

Oliwnej i *IX Symfonię* Beethovena z Filharmonikami Berlińskimi, *Mszę glogolicką* Janáčka z Staatskapelle Berlin czy też *Stabat Mater* Szymanowskiego i *Niemieckie Requiem* Brahmsa z Londyńską Orkiestrą Symfoniczną. Wokalistka występowała również z tak znamienitymi orkiestrami, jak chociażby Orchestre Philharmonique du Luxembourg, Orchestre Philharmonique de Radio France, Filharmonicy Wiedeńscy, Berlińska Radiowa Orkiestra Symfoniczna, Royal Philharmonic Orchestra, Mahler Chamber Orchestra i Nashville Symphony, współpracując z wybitnymi dyrygentami, do których należą: sir Colin Davis, Marek Janowski, Vladimir Jurowski, Marco Armiliato, Teodor Currentzis, Jesus Lopez Cobos, Juanjo Mena czy Massimo Zanetti.

Iwona Sobotka zadebiutowała na scenie operowej w Opéra national de Paris w 2004 roku, wcielając się w rolę Pierwszej Damy w *Czarodziejskim flecie* i Ygraine w *Ariane et Barbe-Bleue* Dukasa. Brała również udział w Schleswig Holstein Musik Festival, podejmując się interpretacji tytułowej roli w *Halce* oraz Liù w *Turandot*. W swoim debiucie w ramach Osterfestspiele Baden-Baden wystąpiła jako Blumenmädchen w *Parsifalu* Wagnera z towarzyszeniem Filharmoników Berlińskich pod dyrekcją sir Simona Rattle'a. Na szczególną uwagę zasługuje rola Paminy w słynnej produkcji *Czarodziejskiego fletu* Mozarta w reżyserii Barriego Kosky'ego w Komische Oper Berlin, a następnie w międzynarodowej trasie koncertowej obejmującej Australię, Nową Zelandię, Makao i Tajwan.

Bartosz Michałowski – dyrektor chóru

Weronika Kosińska

Ukończył z wyróżnieniem Wydział Dyrygentury Chóralnej Akademii Muzycznej im. Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu.

W latach 1998–2005 był asystentem Stefana

Stuligrosza i dyrygentem „Poznańskich Słowików” – Chóru Chłopięcego i Męskiego Filharmonii Poznańskiej, z którym wielokrotnie koncertował, m.in. we Francji, w Niemczech, Hiszpanii, Belgii, Szwecji, Austrii, Rosji i Japonii.

Jest zwycięzcą IX Ogólnopolskiego Konkursu Dyrygentów Chóralnych w Poznaniu, w którym wyróżniono go również za świadomość pracy nad emisją głosu w zespole chóralnym. W 2015 roku otrzymał

Orphée d'Or de l'Académie du Disque Lyrique w Paryżu oraz nominację do nagrody Fryderyka, którą został wyróżniony w 2020 roku za nagranie wraz z Chórem Filharmonii Narodowej opery *Hagith* Szymanowskiego. Otrzymał także dwie nominacje do International Classical Music Awards 2022. Założyciel, dyrektor artystyczny i dyrygent Poznańskiego Chóru Kameralnego. W czasie swojej dotychczasowej pracy z Chórem Filharmonii Narodowej poprowadził w siedzibie Filharmonii i poza nią kilkadziesiąt koncertów (m.in. *Pieśni kurpiowskie* Szymanowskiego, *Petite messe solennelle* Rossiniego, *Msza „Koronacyjna”* i *Requiem* Mozarta, *Paulus* Mendelssohna-Bartholdy'ego, *Mesjasz* Händla, *Chrystus na Górze Oliwnej* Beethovena, *Litanie ostrobramskie*

Moniuszki). Przygotował zespół do prawykonania opery sakralnej *Mojżesz* Rubinsteina, wykonania i premierowego nagrania opery *Paria* Moniuszki we włoskiej wersji językowej oraz do kilkudziesięciu koncertów wokально-instrumentalnych Chóru i Orkiestry Filharmonii Narodowej. W 2024 roku Chór Filharmonii Narodowej pod jego dyrekcją nagrał nową płytę – *Paweł Łukaszewski. The Adoration*. Artysta zapraszany jest do udziału w słynnych festiwalach oraz regularnie współpracuje z renomowanymi instytucjami i zespołami. Ma w swym dorobku liczne prawykonania. Równoległe z aktywną działalnością dyrygencką przez wiele lat doskonalił umiejętności i wiedzę z zakresu emisji głosu. Jest wykładowcą, w stopniu doktora, Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie.

Michał Klauza – dyrygent

Michał Heller / OjFP

Dyrektor artystyczny Orkiestry Polskiego Radia w Warszawie. W latach 2013–2015 kierownik muzyczny Opery i Filharmonii Podlaskiej, w latach 2009–2015 II dyrygent Narodowej Orkiestry

Symfonicznej Polskiego Radia. Był dyrygentem i zastępcą dyrektora muzycznego Welsh National Opera w Cardiff (2004–2008). W 2021 roku przygotował i poprowadził wraz z zespołami Opery Krakowskiej prapremierę opery *Wanda* Joanny Wnuk-Nazarowej. W 2019 roku w Teatrze Wielkim – Operze Narodowej przygotował premierę wystawioną po raz pierwszy w Polsce opery *Billy Budd* Brittena, a w roku 2023 na tejże scenie przygotował premierę *Petera Grimesa* Brittena. Współpracował z licznymi orkiestrami

w kraju i za granicą. Koncertował we Francji, Włoszech, w Niemczech, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, Brazylii, Armenii, Korei Południowej i krajach Zatoki Perskiej. Współpracował z Operą Bałtycką, Operą Nova w Bydgoszczy, Teatrem Wielkim w Poznaniu i Teatrem Wielkim – Operą Narodową w Warszawie (1998–2003). Od 2016 do lutego 2022 roku był gościnnym dyrygentem Teatru Bolshoi w Moskwie, gdzie przygotował i poprowadził premiery *Don Pasquale* Donizettiego oraz *Idioty* Weinberga. Dyrygował także spektaklami *Eugeniusza Oniegina* Czajkowskiego i *Katarzyny Izmałowej* Szostakowicza. Współpracę zerwał po barbarzyńskim ataku reżimu putinowskiego na Ukrainę.

W swoim dorobku artystycznym posiada wiele nagrań radiowych i telewizyjnych, m.in. z NOSPR dokonał pierwszej studyjnej rejestracji operetki *Loteria na mężów* Szymanowskiego wydanej

przez Polskie Radio i nominowanej do nagrody Fryderyka w 2019 roku. Wśród dyskografii pod jego batutą Polskie Radio wydało nagrań z Polską Orkiestrą Radiową operę *Hagith* Szymanowskiego (Fryderyk 2020 w kategorii Album Roku, Muzyka Oratoryjna i Operowa), utwory symfoniczne Henryka Warsa, msze Moniuszki oraz płytę *Muzyka kompozytorów polskich XVIII i XIX wieku*. Dokonał wielu nagrań muzyki do filmów, m.in. do nagrodzonego IO Jerzego Skolimowskiego. Absolwent Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie w klasie dyrygentury symfoniczno-operowej Ryszarda Dudka oraz studiów podyplomowych w Konserwatorium im. Rimskiego-Korsakowa w Sankt Petersburgu w klasie Ilii Musina. Od 2020 roku pracuje w Katedrze Dyrygentury Symfoniczno-Operowej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie.

Chór Filharmonii Narodowej

Chór Filharmonii Narodowej rozpoczął profesjonalną działalność artystyczną w 1953 roku pod kierunkiem Zbigniewa Soi. Kolejnymi kierownikami chóru byli: Roman Kuklewicz (1955–1971), Józef Bok (1971–1974), Antoni Szaliński (1974–1978), Henryk Wojnarowski (1978–2016). Od 2017 roku dyrektorem chóru jest Bartosz Michałowski. Zespół koncertował w najważniejszych ośrodkach muzycznych Europy, współpracując z wybitnymi orkiestrami, m.in. Berliner Philharmoniker (2013). Ważnymi wydarzeniami w historii chóru były udziały w spektaklach operowych w mediolańskiej La Scali, weneckim Teatro La Fenice i teatrach operowych w Pesaro, Palermo i Paryżu. Chór trzykrotnie brał udział w uroczystych

koncertach organizowanych dla Jana Pawła II w Watykanie. Zespołem dyrygowali wybitni polscy i zagraniczni mistrzowie batuty, m.in.: Gary Bertini, Andrzej Boreyko, Sergiu Comissiona, Henryk Czyż, Jacek Kasprzyk, Kazimierz Kord, Jan Krenz, Lorin Maazel, Jerzy Maksymiuk, Zubin Mehta, Grzegorz Nowak, Seiji Ozawa, Krzysztof Penderecki, sir Simon Rattle, Witold Rowicki, Jerzy Semkow, Giuseppe Sinopoli, Stanisław Skrowaczewski, Leopold Stokowski, Igor Strawiński, Stanisław Wislocki, Antoni Wit, Bohdan Wodiczko. Ogromny repertuar Chóru Filharmonii Narodowej obejmuje kilkaset dzieł oratoryjnych i utworów a cappella różnych epok – od średniowiecza do współczesności. Szczególne miejsce

zajmuje w nim muzyka polska, a zwłaszcza twórczość Krzysztofa Pendereckiego. Zespół wykonuje wszystkie jego dzieła oratoryjne i a cappella. Wydana w 2016 roku płyta *Penderecki conducts Penderecki* (vol. 1) uhonorowana została najbardziej prestiżową nagrodą światowego przemysłu fonograficznego – Grammy 2017. Płyty chóru uzyskały wcześniej sześć innych nominacji do tej nagrody (pięć za dzieła Pendereckiego, jedna – Szymanowskiego). Nagrania kompletu mszy Moniuszki nagrodzone zostały Fryderykiem (2009, cz. I) oraz Złotym Orfeuszem – Arturo Toscanini francuskiej Académie du Disque Lyrique (2010, cz. II). Zespół zdobył także nagrodę Fryderyka za swoje dokonania fonograficzne w latach 2011, 2018 i 2020.

Orkiestra Filharmonii Narodowej

Pierwszy koncert w wykonaniu Filharmonii Warszawskiej odbył się 5 listopada 1901 roku w nowo wybudowanym gmachu. Orkiestrą dyrygował współzałożyciel Filharmonii i jej pierwszy dyrektor muzyczny Emil Młynarski, a jako solista wystąpił Ignacy Jan Paderewski.

Już przed I wojną światową i w okresie międzywojennym Filharmonia Warszawska stała się głównym ośrodkiem życia muzycznego w Polsce oraz jedną z ważniejszych instytucji muzycznych w Europie. W pierwszych latach po II wojnie światowej koncerty orkiestry odbywały się w teatrach i halach sportowych. 21 lutego 1955 roku nastąpiło otwarcie nowego gmachu Filharmonii przy ul. Jasnej, wzniesionego w miejscu jej wcześniejszej siedziby

zniszczonej w trakcie nalotów niemieckich. W tym dniu Filharmonia Warszawska otrzymała miano Filharmonii Narodowej.

Pod kierownictwem Witolda Rowickiego orkiestra odzyskała swój prestiż czołowego zespołu symfonicznego w Polsce. W latach 1955–1958 funkcję dyrektora artystycznego sprawował Bohdan Wodiczko, by przekazać ją ponownie Rowickiemu. W 1977 roku stanowisko to objął Kazimierz Kord, a od 2002 do 2013 roku funkcje dyrektora naczelnego i artystycznego Filharmonii Narodowej pełnił Antoni Wit. Od 2013 do 2019 roku funkcję dyrektora artystycznego, odpowiedzialnego za rozwój zespołów, kształtowanie repertuaru i dobór artystów gościnnych, pełnił Jacek Kasprzyk, następnie do końca

sezonu 2023/2024 – Andrzej Boreyko.

Od 1 września 2024 roku funkcję tę objął Krzysztof Urbański.

Dziś Orkiestra Filharmonii Narodowej cieszy się uznaniem na całym świecie. Odbyła ponad 150 tournées na pięciu kontynentach, występowała w najważniejszych salach koncertowych świata, uczestniczyła w wielu prestiżowych wydarzeniach muzycznych i międzynarodowych festiwalach. Nagrywa dla Polskiego Radia i Telewizji, polskich i zagranicznych firm płytowych oraz na potrzeby filmu, a jej dokonania były wielokrotnie nagradzane prestiżowymi nagrodami fonograficznymi, m.in. Grammy, Diapason d'Or, Fryderyki. Od 2016 roku Filharmonia Narodowa cyklicznie transmituje wybrane koncerty przez internet.